

Vilki Kolins

Ledeno bespuće

Preveo

MILAN MILETIĆ

BUK & FAL

UVOD

(U vezi s pustolovinama i preobražajima
Ledenog bespuća)

Još 1856. godine napisao sam komad pod nazivom *Ledenog bespuće*.

Delo su prvo izveli amaterski glumci, u kući pokojnog Čarlsa Dikensa, 6. januara 1857. godine. Gospodin Dickens igrao je glavnu ulogu, i to s uverljivošću, energičnošću i patosom koje, oni koji su imali dovoljno sreće da prisustvuju izvođenju, nikad neće zaboraviti. Druge likove iz priče igrale su dame iz porodice gospodina Dikensa, pokojni Mark Lemon (urednik „Punča“), pokojni Augustus Eg, E. A. (umetnik) i autor komada.

Sledeće izvođenje *Ledenog bespuća* (predstava amaterske trupe) odigralo se u Galeriji ilustracija, u Ridžent Stritu, pred kraljicom i kraljevskom porodicom, pod ličnim kraljičinim nadzorom. Posle ovog specijalnog izvođenja, bilo je još predstava – prvo u Galeriji ilustracija, zatim (s profesionalnim glumicama) u nekim većim gradovima Engleske – u korist porodice našeg voljenog prijatelja, koji je umro 1857. godine – pokojnog Daglasa Dže-

rolda. U Mančesteru, komad je izveden dva puta – druge večeri, u prisustvu tri hiljade gledalaca. To je, verujem, bilo najbolje od svih izvođenja *Ledenog bespuća*. Izuzetna obaveštenost i entuzijazam brojne publike podstakli su nas da damo sve od sebe. Dickens je prevazišao sebe. Otrcana fraza je prava fraza da se opiše ta veličanstvena gluma. On je doslovno naelektrisao publiku.

Ovde, kao „kuriozitet“ koji neki od mojih čitalaca mogu da pozdrave, prilažem originalni plakat za predstavu u Mančesteru. Za mene je to sad postao jedan od najtužnijih podsetnika na prošlost, koji posedujem. Od devet amaterskih glumaca koji su igrali muške uloge (od kojih je jedan – moj brat, a svi su mi dragi prijatelji), danas su živa samo dvojica, osim mene samog – gospodin Čarls Dickens mlađi, i gospodin Edvard Pigot.

Otkako su predstave u unutrašnjosti okončane, gotovo deset godina je prošlo pre nego što su svetla pozorišne ponovo obasjala *Ledeno bespuće*. Godine 1866, prihvatio sam predlog gospodina Horasa Vigana, da komad (uz izvesne izmene i dodatke) postavim na scenu, u pozorištu Olimpik, u Londonu. Prva predstava odigrana je (dok sam bio odsutan iz Engleske) 27. novembra, upravo pomenute godine. Gospodin H. Nevil igrao je ulogu koju je „stvorio“ Dickens.

Sedam godina prošlo je od postavljanja komada u pozorištu Olimpik, a onda je *Ledeno bespuće* još jednom osvojilo ukus publike, u drugoj zemlji i u potpuno novom obliku.

Jesen 1873–74 proveo sam veoma prijatno, na turneji po Sjedinjenim Američkim Državama, naišavši na dobrodošlicu velikodušnih ljudi te velike zemlje, što ću s ponosom i zahvalnošću pamtiti dok sam živ. Tokom boravka u Americi, u većim gradovima, čitao sam pred publikom jednu od svojih kraćih priča (koju sam u tu svrhu proširio) – „Sanjarka.“ Završavajući svoju turneju u

In Remembrance of the late Mr. Douglas Jerrold.

FREE TRADE HALL.

UNDER THE MANAGEMENT OF MR. CHARLES DICKENS.

On FRIDAY Evening, Aug. 21, and on SATURDAY
Evening, Aug. 22, 1857,

AT EIGHT O'CLOCK EXACTLY,

Will be presented an entirely new Romantic Drama, in three Acts, by

MR. WILKIE COLLINS,

CALLED

THE FROZEN DEEP.

The Overture composed expressly for this Piece by Mr. FRANCESCO
BERGER, who will conduct the ORCHESTRA.

*The Dresses by MESSRS. NATHAN, of Titchbourne Street, Haymarket, and Miss WILKINS,
of Carburton St., Fitzroy Square. Perruquier, Mr. WILSON, of the Strand.*

CAPTAIN EDSWORTH	(of the 'Sea-Mew')	MR. EDWARD PIGOTT
CAPTAIN HOLDING	(of the 'Wanderer')	MR. ALFRED DICKENS
LIEUTENANT CRAYFORD		MR. MARK LEMON
FRANK ALDERSLEY		MR. WILKIE COLLINS
RICHARD WARDOUR		MR. CHARLES DICKENS
LIEUTENANT SIEVENTON		MR. YOUNG CHARLES*
JOHN WANT	(Ship's Cook)	MR. AUGUSTUS EGG
BATESON }	(two of the 'Sea-Mew's'	{ MR. SHIRLEY BROOKS
DARKEE }	people)	{ MR. CHARLES COLLINS

(OFFICERS AND CREWS OF THE 'SEA-MEW' AND 'WANDERER'.)

MRS. STEVENTON	MRS. GEORGE VINING
ROSE EDSWORTH	Miss ELLEN SABINE
LUCY CRAYFORD	Miss ELLEN TERNAN
CLARA BURNHAM	Miss MARIA TERNAN
NURSE ESTHER	Mrs. TERNAN
MAID	Miss MEWTE.†

The Scenery and Scenic Effects of the First Act by Mr. TELBIN;
The Scenery and Scenic Effects of the Second and Third Acts by Mr.
STANFIELD, R A.

* A facetious nickname, invented by Dickens for his eldest son.

† Another nickname by Dickens for a young lady who had nothing to say.

Bostonu, moji prijatelji posavetovali su me da, ako je moguće, podarim posebnu privlačnost svom oproštajnom nastupu u Americi, predstavljajući publici novo delo. S tim ciljem na umu, i zbog kratkog vremena na raspolaganju, ponovo sam pomislio na *Ledeno bespuće*. Komad nikad nije bio objavljen i odlučio sam da ga, u svrhu javnog čitanja, iznova napišem u proznom obliku. Eksperiment se, kad je izveden, pokazao mnogo uspešnijim nego što sam se usudio da predviđam. U skoro dva sata čitanja, *Ledeno bespuće* je, od početka do kraja, privlačilo pažnju i naklonost publike. Nadam se da ću imati još prilike da ga čitam u svojoj zemlji, kao i u Sjedinjenim Državama.

Nedavno mi je, u Engleskoj i Americi, predloženo da objavim svoja „čitanja.“ Ovde prilažem „Ledeno bespuće“ i „Sanjarku.“¹ Priče, onako kako sam ih štampao, u oba slučaja su znatno duže od teksta koji sam čitao; vremenska ograničenja u slučaju javnog čitanja, nametnula su neophodnost nemilosrdnog skraćivanja razvijanja likova i događaja, od suštinske važnosti za prikladno predstavljanje dela u njegovom književnom obliku. Za ljubav onih koji su možda gledali komad, i koji ga nisu zaboravili, imam da dodam samo to da se prozna verzija *Ledenog bespuća* prilično razlikuje od razvoja priče u prvom činu dramske verzije, ali da se (uz jedan izuzetak u trećem činu), u sledećim činovima, drži komada što je moguće vernije.

V. K.

¹ Priča „Žena iz sna“, na srpskom će biti objavljena kao zasebno izdanje.

Prva scena
Balska dvorana

Poglavlje 1.

Datum je pre oko dvadeset ili trideset godina. Mesto je engleska morska luka. Vreme je noć. A stvar u tom trenutku je – ples.

Gradonačelnik i gradski odbor priređuju veliki bal, u znak obeležavanja odlaska Arktičke ekspedicije iz njihove luke. Ekspedicija ima dva broda – „Lutalicu“ i „Morskog galeba.“ Oni (u potrazi za severozapadnim prolazom), treba da isplove sutradan, s jutarnjom plimom.

Slava gradonačelniku i gradskom odboru! Bal je sjajan. Orkestar je na okupu. Dvorana je prostrana. Velika staklena bašta koja se nastavlja na nju prijatno je osvetljena kineskim fenjerima i divno ukrašena šibljem i cvećem. Svi prisutni oficiri vojske i mornarice obukli su svoje uniforme u čast događaja. Među damama, prizor haljina (stvar u koju se muškarci ne razumeju) je očaravajući – i prosečna lepota (stvar u koju se muškarci razumeju) je najveća moguća, u svim delovima prostorije.

U tom trenutku, ples koji se odvija je – kadril. Opštom aklamacijom publika bira dve dame koje plešu kao njene miljenice. Jedna je crna lepotica u cvetu ženstvenosti – žena prvog poručnika Krajforda, s „Lutalice.“ Druga je mlada devojka, bleđa i nežna; obučena je jednostavno, u belo; bez ukrasa na glavi, osim sopstvene ljupke smeđe kose. To je gospođica Klara Burnam – siroče. Ona je najdraža prijateljica gospođe Krajford, i treba da ostane kod nje za vreme poručnikovog odsustva u Arktičkim predelima. Ona sad igra sa samim poručnikom, kao partnerom, i gospođom Krajford i kapetanom Hellingom (zapovednikom „Lutalice“) kao *vis-à-vis* – običnim engleskim jezikom rečeno, kao suparničkim parom.

Razgovor između kapetana Hellinga i gospođe Krajford, u jednoj pauzi između dva plesa, skrenuo je na gospođicu Burnam. Kapetan je bio itekako zainteresovan za Klaru. Divio se njenoj lepoti; ali je smatrao da su njeni maniri – za jednu mladu devojku – neobično ozbiljni i prigušeni. Zar je krhkog zdravlja?

Gospođa Krajford odmahnu glavom, uzdahnu zagonetno i odgovori.

„Veoma krhkog zdravlja, kapetane Helling.“

„Tuberkuloza?“

„Nipošto.“

„Drago mi je da to čujem. Ona je čarobno stvorenje, gospođo Krajford. Neopisivo me zanima. Da sam samo dvadeset godina mlađi... možda je (jer nisam dvadeset godina mlađi), bolje da ne završim rečenicu? Da li je indiskretno, draga moja gospođo, ako pitam *šta je to* s njom?“

„Moglo bi da bude indiskretno, da pitanje postavlja neznanac“, reče gospođa Krajford. „Stari prijatelj

poput vas može da se raspituje do mile volje. Kamo sreće da mogu da vam kažem šta je s Klarom. To je zagonetka i za same lekare. Izvestan nedostatak javlja se, po mom skromnom mišljenju, usled načina na koji je vaspitavana.“

„Aj, aj! Loša škola, pretpostavljam.“

„Veoma loša, kapetane Holding. Ali ne ona vrsta škole koju ovog trenutka imate u vidu. Klara je najranije godine provela u usamljenoj, staroj kući u Škotskim brdima. Neuki ljudi oko nje i doveli su do tog nedostatka o kojem sam maločas govorila. Napunili su joj glavu praznovericama, koje se i dalje poštuju kao istine na divljem Severu – naročito praznoverica koju zovu vidovitost.“

„Bože moj!“ reče kapetan, „nećete mi valjda reći da ona veruje u takve stvari? I to još u ova prosvećena vremena!“

Gospođa Krajford pogleda svog partnera, osmehnuvši se satirično.

„U ova prosvećena vremena, kapetane Holding, verujemo samo u stolove za ples i poruke koje nam s onog sveta šalju duhovi koji ne umeju da govore! U poređenju s praznovericama poput ovih, čak i vidovitost ima nešto da – u obliku poezije – preporuči, nema sumnje? Procenite sami“, nastavi ona ozbiljno, „dejstvo pomenutog okruženja na krhko, osetljivo mlado stvorenje – devojkicu s prirodno maštovitim temperamentom koja vodi usamljениčki, zapušten život. Zar je naročito iznenađujuće to što će se zaraziti praznoverjem? I zar je potpuno neshvatljivo to da će joj nervni sistem isto tako stradati, u najkritičnijem periodu života?“

„Nipošto, gospođo Krajford – nipošto, madam, kako vi to kažete. Ipak je donekle upadljivo, za obič-

nog čoveka kao što sam ja, da na balu sretne mladu damu koja veruje u vidovitost. Zar ona zaista tvrdi da vidi budućnost? Treba li da zaključim da ona zaista pada u trans i vidi ljude u dalekim zemljama i predskazuje buduće događaje? To je vidovitost, je l' tako?"

„To je vidovitost, kapetane. I to je, stvarno i pouzdano, ono što ona radi.“

„Mlada dama koja pleše nasuprot nama?"

„Mlada dama koja pleše nasuprot nama.“

Kapetan sačeka malo – dopuštajući novom prilivu obaveštenja, koja su se izlila na njega, da mu se dobro slegnu u glavi. Kad se taj proces završio, arktički istraživač odlučno nastavi svojim putem prema sledećim otkrićima.

„Smem li da pitam, madam, jeste li je ikad videli sopstvenim očima u stanju transa?" upita on.

„Moja sestra i ja, obe smo je videle u transu, pre nešto manje od mesec dana“, uzvratila gospođa Krajford. „Bila je nervozna i razdražljiva celog jutra; izvele smo je napolje u vrt da udahne svež vazduh. Odjednom je, bez ikakvog razloga, prebledela u licu. Stajala je između nas dve, neosetljiva na dodir, neosetljiva na zvuk; nepomična kao kamen i na trenutak hladna kao smrt. Prva promena koju smo primetile odigrala se posle nekoliko minuta. Ruke su počele da joj se polako pomeraju, kao da je napipavala u mraku. Reči su joj silazile s usana, jedna po jedna, izgubljenim, praznim tonom, kao da je govorila u snu. Da li se ono što je govorila odnosilo na prošlost ili budućnost, ne umem da vam kažem. Govorila je o ljudima u stranoj zemlji – meni i mojoj sestri potpuno nepoznatim. Nedugo zatim, odjednom je začutala. U trenutku joj se povratila boja lica, i ponovo se izgubila. Oči su joj se sklopile –

noge su je izdale – i onesveščena se skljkala u naše naručje.“

„Onesveščena se skljkala u vaše naručje“, ponovi kapetan, upijajući novo obaveštenje. „Zaista neobično! I – u tom zdravstvenom stanju – odlazi na zabave, na ples. Zaista još neobičnije!“

„U potpunoj ste zabludi“, reče gospođa Krajford. „Ona je večeras ovde samo da mi učini; i ona pleše samo da učini mom mužu. Kao po pravilu, ona obasjava celo društvo. Doktor joj je preporučio promenu i zabavu. Neće da ga posluša. Izuzev u retkim prilikama kao što je ova, istrajava u tome da ostane kod kuće.“

Kapetan Holding ozari se od aluzije na doktora. Nešto praktično moglo bi da se izvuče od doktora. Čovek nauke. Svakako da ovu krajnje nejasnu temu sagledava u novom svetlu. „Kako to sad doktoru izgleda?“ reče kapetan. „Gledajući na to samo kao na slučaj, madam, kako to sad doktoru izgleda?“

„On neće izreći pozitivno mišljenje“, odgovori gospođa Krajford. „Rekao mi je da slučajevi poput Klarinog nipošto nisu nepoznati u medicinskoj praksi. 'Mi znamo', rekao mi je on, 'da izvesna stanja poremećaja mozga i nervnog sistema dovode do ishoda istovetno neobičnog poput onog koji ste opisali – i tu se naše znanje završava. Ni moje ni bilo čije znanje ne može da razjasni misteriju u ovom slučaju. To je posebno težak slučaj da bi se njime čovek pozabavio, zbog toga što najranije asocijacije gospođice Burnam pokazuju da ona bolesti pripisuje sujeverno značenje – bolesti histerije, kako bi to neki doktori nazvali – od koje ona pati. Mogu da vam dam uputstva za održavanje njenog opšteg zdravlja; i mogu da vam preporučim da pokušate s neakvom promenom u njenom životu – pod

uslovom da joj oslobodite glavu bilo kakvog tajanstvenog uznemirenja koje je možda vreba.“

Kapetan se osmehnu, napola odobravajući. Doktor je opravdao njegove slutnje. Doktor je predložio praktično rešenje teškoće.

„Aj! Aj! Na kraju smo uboli usred srede! Tajna strahovanja. Da! Da! Jasno kao dan. Razočaranje u ljubav – eh, gospođo Krajford?“

„Ne znam, kapetane Holding; uopšte nisam sigurna. Klarino poverenje u mene – u drugim stvarima neograničeno – je, u ovoj stvari njenih (navodnih) strahovanja, i dalje ograničeno. U svemu ostalom mi smo kao sestre. Ponekad zaista strahujem da možda postoji nekakva nevolja koja joj u potaji razdire dušu. Ponekad se osećam pomalo povređenom zbog njenog nesхватljivog ćutanja.“

Kapetan Holding bio je čekao je pripravan sa sopstvenim praktičnim sredstvom u pogledu ove teškoće.

„Ohrabrenje je sve što joj je potrebno, madam. Pazite šta vam kažem, ova stvar u potpunosti zavisi od vas. Sve je to jezgrovito. Ohrabrite je da vam se poveri – i ona će se poveriti.“

„Čekam da je ohrabrim, kapetane, kad bude ostala nasamo sa mnom – pošto svi vi otplovite put Arktičkih mora. U međuvremenu, hoćete li, ono što sam vam rekla, smatrati kao namenjeno isključivo vašim ušima? I hoćete li mi oprostiti ako priznam da me promena teme ne dovodi u iskušenje da bilo kad više posežem za njom?“

Kapetan shvati nagoveštaj. Istog trenutka on promeni temu, odlučujući se, tom prilikom, za bezbedne profesionalne teme. Govorio je o brodovima koji su poslati u diplomatsku misiju; i, uvidevši da ove teme

Sadržaj

Uvod	7
------------	---

Prva scena – Balska dvorana

Poglavlje 1	11
Poglavlje 2	19
Poglavlje 3	27
Poglavlje 4	30

Međuscena – Ploveće pristanište

Poglavlje 5	35
-------------------	----

Druga scena – Daščara „Morskog galeba“

Poglavlje 6	43
Poglavlje 7	45
Poglavlje 8	54
Poglavlje 9	60
Poglavlje 10	66
Poglavlje 11	70

Treća scena – Ledeni breg

Poglavlje 12.....	80
-------------------	----

Četvrta scena – Vrt

Poglavlje 13.....	83
Poglavlje 14.....	89
Poglavlje 15.....	95

Peta scena – Sklonište za čamce

Poglavlje 16	102
Poglavlje 17	109
Poglavlje 18	119